

1. Úvod

Poezie se v každém okamžiku snaží proniknout pod povrch věcí, touží se dostat k samému tajemství lidské existence. Poezie je jako život...život je poezie!

Naše cesta za ženskými jmény v české poezii začala v době, kdy jsme se, původně jen ze zvědavosti, ptali na různých místech různých lidí:

„Můžete mi říct alespoň jedno jméno české básnířky?“

Do jednoho – všichni zůstali zaraženi; zasaženi svou neznalostí.

„České básnířky...básnířky české...“ Zřejmě - těžká otázka. Ani jeden z dotázaných nevěděl.

Odpověď, která v českém podvědomí nejspíš chybí. Bílé místo, které na budeme snažit vyplnit.

A byla to především tato nevědomost, která rozhodla, že si *české básnířky* zvolím pro svou magisterskou práci. Dalším důvodem bylo také to, že téma je zatím nezpracované.

Na začátku si připomeneme, že za prvním (mystifikovaným) jménem české básnířky stal F. L. Čelakovský, který si vymyslel Žofii Jandovou. Složil za ni několik básní a pod jménem neexistující básnířky je vydal v Čechoslavu a Dobroslavu. Zhruba ve dvacátých letech 19. století bylo volání po českých básnířkách tak silné, že se za pár let (v druhé polovině 19. století) opravdu zrodily. Mezi prvními, které oslnily, byla nejenom Božena Němcová, ale také naše první, skutečné básnířky: Eliška Krásnohorská, Irma Geisslová, Růžena Jesenská, Růžena Svobodová, Tereza Dubrovská. A dnes již méně známá jména jejich předchůdkyň: M. D. Rettigová, K. N. Slovanka, Marie Čadská, Marie Pospíšilová, Bohuslava Rajská (vl. jm. Antonie Reissová), Anna Hlavsová, Anna Vlastimila Růžičková, Antonie Šemerová, Anna Sázavská aj.

Od začátku 20. století až do konce 1. světové války, a vlastně i po ní, naše básnířky o sobě dávaly vědět jen málo. Vycházejí sice sbírky Elišky Krásnohorské *Zvěsti a báje* (1916), *Ozvěny doby* (1922) a *Sny po divadle* (1922); Růženy Jesenské *V pozdní chvíli* (1909), *K stínům* (1912), *Hudba plachet* (1917), *Odchod lásky* (1922), *Srdce* (1927); Terezy Dubrovské *Když slunce zapadalo...Písně a nálady* (1918), *Pandořina skříňka* (1927); Evy Vrchlické (dcery J. Vrchlického) *Prázdniny* (1925), *Všechny cesty vedou do Říma* (1927); intimní lyrika Sonji Špálové *Kamení* (1923), *Černý motýl* (1926) – obě vydané pod pseudonymem Alexandr Insarov; Olgy Scheinpflugové *Tání* (1925) aj., ale ve srovnání s tehdejší vydávanou prózou, např. Růženy Svobodové *Černí myslivci* (1908), *Ráj* (1920); naturalistickými romány A. M. Tilschové *Stará rodina* (1916), *Synové* (1918); dvoudílným románem Boženy Benešové *Člověk* (1919, 1920), jsou vydávané sbírky jen skromným doplněním.

Podívejme se nyní na jednotlivá desetiletí a vydané sbírky jednotlivých básnířek. V tomto podrobném přehledu vydaných sbírek nám jde především o důkaz toho, že české básnířky opravdu existují.

Ve 30. letech vychází debut básnířky Jarmily Urbánkové *Rozbité zrcadlo* (1932), o pět let později sbírka *Větrný čas* (1937), sbírka Růženy Jesenské *Básně života a smrti* (1932) a čtyři sbírky Olgy Scheinpflugové: *Všední den* (1932), *Skleněná koule* (1934), *Kouzelná obálka* (1936) a *Stesk* (1939).

Léta 40. jsou mnohem plodnější a básnířky na sebe upozorňují svojí tvorbou stále více a více. Debutuje Jiřina Hauková se sbírkou *Přísluní* (1943), o tři roky později vydává další sbírku *Cizí pokoj* (1947); Alena Vrbová *Řeka na cestách* (1942), *Svár* (1946); také vychází další sbírka básnířky Olgy Scheinpflugové *Tunel smrti* (1945) a sbírka *Slunečnice* (1942) Jarmily Urbánkové.

V 50. letech do literatury svým debutem *Protěž* (1958) vstupuje Jana Štroblová, debutuje Vlasta Dvořáčková sbírkou *Větrný den* (1957), Ilona Borská sbírkou *Vřes* (1956) a Marie Kratochvílová *Neskončil náš boj* (1951), která v následujících letech ještě vydává tyto sbírky: *Vyznání* (1953), *Vesnické*

motivy (1955) a *Jarní prameny* (1959). Sbírku s názvem *Oheň ve sněhu* (1958) vydává Jiřina Hauková, dvě sbírky vydává Jarmila Urbánková: *K jitřnímu prameni* (1955) a *Krůpěje* (1957). Jednu sbírku Alena Vrbová *Do krve* (1957).

Debutantek v 60. letech přibývá a tento vzestup básnířek v literatuře pociťujeme i v dnešní době.

Vychází první sbírka Inky Machulkové *Na ostří noci* (1963), později vydává sbírku *Kahúců* (1969); bluesovou formou svých básní debutuje Vladimíra Čerepková *Ryba k rybě mluví* (1969); Zdena Zábranská vydává knížku *Ani popel* (1965); Karla Erbová sbírku *Neklid* (1966); Hana Prošková sbírku *Oblaka* (1962); milostnými verši debutuje i Eva Bernardinová sbírkou *Slunovrat* (1969).

Všeobecně je rozkvět poezie v těchto „zlatých“ letech značný: Jiřina Hauková vydává sbírky: *Mezi lidmi a havrany* (1965) a *Rozvodí času* (1967); Jana Štroblová rovněž dvě sbírky: *Kdyby nebylo na sůl* (1961) a *Hostinec u dvou srdcí* (1966); Vlasta Dvořáčková vydává čtyři sbírky: *Čistá řeka* (1962), *Mezi chodci* (1962), *Hvízdání na prsty* (1964) a sbírku *Nechat odjet prám* (1968); Alena Vrbová rovněž čtyři sbírky: *Červený listář* (1960), *Soudy a písně* (1963), *Milostná* (1968), *Antigony* (1969); Jarmila Urbánková sbírku *Zpívající pták* (1964); bezmála po čtyřicetileté odmlce vychází sbírky *Paprsky* (1963) a *Ozvěny* (1967) Evy Vrchlické.

V 70. letech debutují básnířky: Lenka Chytilová sbírkou *Dopisy* (1977), Lydie Romanská *Poémou Ostrava* (1975), teprve šestnáctiletá Markéta Procházková sbírkou *Sny bez přístřeší* (1979), Blanka Albrechtová (provdaná Bouchnerová) *Pukání pecek* (1976), Marcela Chmarová provokující sbírkou *Vysoký tlak* (1974), Soňa Kociánová debutuje posmrtně vydanou sbírkou *Do copánků spletené* (1973) a o rok později jí vyšla sbírka *Lom* (1974).

Roku 1979 vychází v Mnichově sbírka *Kámen komediantů* (1979) Inky Machulkové, *Kotvy a stébla* (1978) Jarmily Urbánkové, sbírky *Blýskání na časy* a *Odkud přichází hudba* (1974) Aleny Vrbové, *Ztráta řeči* (1973) Vladimíry Čerepkové.

Bohatá jsou i 80. léta, ve kterých debutují tyto básnířky: Milena Fucimanová sbírkou *Ábelovy děti* (1989), Svatava Antošová *Říkají mi poezie* (1987), Jana Bednářová *Nahá, trny dotýkaná* (1988), Sylva Fischerová *Chvění závodních koní* (1986), Hana Pohanková *Žena, nuše, píseň, kost* (1981), Jiřina Salaquardová *Já, Kryštof Kolumbus* (1985), Dagmar Sedlická *Dneska se stanu mužem* (1984), Vlasta Skalická *Procházejte svýma očima* (1984), Jitka Stehlíková *Noční trhy* (1980), Bronislava Volková *Motáky do uší pěny* (Mnichov, 1984), Soňa Záchová *Dopis Černému městu* (1984).

Sbírkou: *Úplněk* (1980), *Krajina na muří noze* (1984), *Čarodění* (1989) vydává Jana Štroblová, *Půl hodiny po lásce* (1982), *Dopolední poetika* (1985), *Poločas* (1989) vychází Lydii Romanské, *Proč racek přemýšlí* (1984) a *Průsvitný Sisyfos* (1988) jsou básnické sbírky Lenky Chytilové, dále vychází: *Vítání světla* (1981) a *Na prahu lásky* (1984) Markéty Procházkové, *Snídaně na Titaniku* (1987) Jiřině Salaquardové, *Jak chtějí být milovány ženy* (1987) Dagmar Sedlické, *Ve stínu viklanu* (1986) Jarmily Urbánkové, *Cestou necestou* (1984) Aleny Vrbové, *Portrét mladé ženy* (1982) a *Sněhový úl* (1986) Zdeny Zábranské.

V přelomových 90. letech se objevují pozdní debuty básnířek, a to z nejrůznějších (však nejčastěji politických) důvodů. Patříčnou ukázkou je první sbírka šedesátileté básnířky Naděždy Plíškové *Hospodská romantika* (1998) a debut Violy Fischerové (*1935) *Zádušní básně za Paula Buksu* (1993). A na straně druhé jsou tady básnířky-debutantky až příliš mladé - jako třeba Marie Šťastná (*1981), která ve svých osmnácti letech vydala sbírku *Jarním pokrytcům* (1999), za kterou vzápětí dostala Cenu Jiřího Ortena. Podobně je na tom i *Empyreum* (1998) Markéty Horákové (*1980) i Kateřina Rudčenkova se sbírkou *Ludwig* (1999) a Věra Rosí a její *Holý bílý kmen* (1999). Svě místo zaujímá i bibliofilsky (posmrtně) vydaná sbírka Lenky Galdové *Torza* z roku 1998.

Svou první sbírku *Praha, Pařížská* (1994) vydává i básnířka narozena ve čtyřicátých letech Alena Nádvorníková i v té době čtyřiašedesátiletá Božena Správcová a její originální sbírka *Guláš z modrý krávy* (1993), Věře Chase

vychází dvojjazyčná sbírka *Tělokresba/Bodypainting* (1997), Věře Jirousové (*1966) sbírka s básněmi z let 1964-1994 *Co je tu, co tu není* (1995) a hodně osobitá sbírka *Jizvy* (1998) Hany Fouskové.

Tři sbírky: *Díra skrz* (1990), *Elegie za Jindřichem Chalupeckým* (1995) a *Mozaika z vedřin* (1997) vychází v této době již zavedené básnířce Jiřině Haukové; a stejný počet vydává i Jana Štroblová: *Fatamorgány* (1991), *Světlohry* (1996) a *Hlasy* (1999) i Sylva Fischerová: *Velká zrcadla* (1990), *V podsvětním městě* (1994) a *Šance* z roku 1999.

Po debutu - v průběhu devadesátých let - vycházejí Viole Fischerové ještě čtyři básnické sbírky - a to: *Babí hodina* (1993), *Jak pápěří* (1995), *Odrostlá blízkost* (1996) a *Divoká dráha domovů* (1998). Svatava Antošová vydává sbírky: *Ta ženská musí být opilá!* (1990), *Torána* (1994), *...aniž řala hlavou* (1994) a *Kalendář šestého smyslu* (1996). Dává o sobě vědět také Jana Bednářová sbírkami: *Něžnostmi zrazená* (1990), *Hledání čistého pramene* (1992), *Půlnoc s žihadly* (1995), *Když mrazem přehořívá* (1996). Literárně plodná je i Lydie Romanská se svými čtyřmi sbírkami: *Tanec o francouzské holi* (1991), *Poušť před rozbřeskem* (1993), *Nedomykavost času* (1998) a *Čtrnáct zastavení* z roku 1999.

Vyšly také zajímavé sbírky Aleny Nádvorníkové: *Uvnitř hlasů* (1995), *Vzpomínky na prázdniny* (1997), *Kompoty noci, krystaly dne* (1999) a zatím poslední sbírka Lenky Chytilové *Nebe nadoraz* (1995). Však počtem nejvíce sbírek vychází básnířce Karle Erbové, která od roku 1991-1998 vydala každý rok jednu básnickou sbírku; připomeňme jen některé: *Komu mé kosti* (1991), *Via dolorosa* (věnována Vladimíru Komárkovi, 1992), *Náměstí zázraků* (1996), *Mukáň* z roku 1997 a další sbírky.

A neméně zajímavá je situace vydaných sbírek na počátku 21. století až do dnešních dnů.

Oficiální debut *Bílá růže na střence noci* (2004) vychází básnířce Viktorii Rybákové, sbírkou *Modrá jablka* (2000) debutuje také o něco mladší Tereza Riedlbauchová. Své první sbírky vydávají také: brněnská básnířka Zuzana Gabrišová *O soli* (2004); Pavla Šuranská *Tvar jiného ticha* (2001), Kateřina

Kováčová *Hnízda* (2005), Eva Horká *Tvá cesta II.* (2003), Natálie Kocábová *Slyšíš mě?* (2002), Iveta Maria Pokorná a její posmrtně vydaná sbírka *Kéž by to byla jen hra se slovy* (2003).

Vycházejí také dvě sbírky autorky, která již šest desetiletí žije v Liberci, Mileny Hercíkové: *Báseň roste s dítětem* (2002) a *Laskavec bez rozumu* (2003). A tři sbírky Lídy Sedláčkové: *Od půlnoci k půlnoci* (2000), *Černí čápi* (2001) a *Královnyn labutě* (2003).

Jiřině Haukové vychází *Básně* (2000) a *Večerní prška* (2002), Naděždě Plíškové *Plíšková sobě* (vyd. posmrtně, 2000), Viole Fischerové *Matečná samota* (2002) a sbírka *Nyní* (2004), Janě Štroblové *Skrze tmou něčí oko* (2001), *Až přistane poslední ostrov* (2003), Mileně Fucimanové *Stařeček kamelot* (2002), Svatavě Antošové sbírka *Ještě mě nezabíjej!* (2005), Janě Bednářové poéma *Chůze po slunci* (2003), Soně Záchové sbírka, kterou si vydala vlastním nákladem, *Milostný dopis* (2003), Lydii Romanské *Den latimerie* (2002) a výbor z publikované poezie v letech 1975-2002 *Desátek* (2003), Věře Chase *Štáva* (2001), Sylvě Fischerové sbírka *Krvavý koleno* (2005), Viktorii Rybákové *Ochočené smrti* (2005), Boženě Správcové *Požární kniha* (2003), Terezii Riedlbauchové poéma *Podoby panny pláč* (2002) a *Velká biskupovská noc* z roku 2005; Marii Šťastné *Krajina s Ofélií* (2003), Kateřině Rudčenkové sbírka *Není nutné, abyste mě navštěvoval* (2001) a *Popel a slast* z roku 2005, Aleně Nádvorníkové *Děje* (2000), *Osmadvacet lehkých prostoročasových básní* (2003) a dvojjazyčná sbírka *Anebo ne/Ou bien non* (2004), Karle Erbové *Krajina s osamělým jezdcem* (2000), *Liánový most* (2002), poéma *Již nikdy nedovolím požáru* (2003) a *Dům plný dopisů* (2004), Haně Fouskové sbírka *Troud* (2003), Markétě Horákové *Pastýři mlouků* (2002), Marcele Mikuláškové *Korále okolo hrdla* (vyd. posmrtně, 2005).

Můžeme tedy říct, že až od druhé poloviny 20. století není literatura psaná ženami žádnou kuriozitou a označení „ženské psaní“ přestává mít smysl, neboť pod tímto pojmem nic konkrétního není. Jakápak ženská literatura. Jakápak mužská. Čtenářům by mělo být lhostejné, jestli knihu napsal muž, nebo žena.

Vždy by mělo jít o to, zda knihou jsme či nejsme zasaženi, o myšlenky a postřehy, v kterých nás kniha dokáže inspirovat.

Zajímají nás současné básnířky - respektive jejich poezie. Nesnažíme se však hledat v jejich tvorbě jen „ženskost“, jde nám především o poodhalení jejich tvorby, ve které samotná ženskost bezesporu je.

Nejde nám ani tolik o interpretaci básní, ani o hledání smyslu jednotlivých básní, jde nám především o nahlédnutí, poodhalení a přiblížení tvorby našich básnířek. Studie se opírá o vydané sbírky, publikované recenze a rozhovory s jednotlivými básnířkami. V několika případech zmiňujeme i autorky, které na vydání první sbírky teprve čekají, ale jejich poezie vydaná časopisecky nás nějakým způsobem oslovila.

V naší práci se nesnažíme podat celkový výčet jmen básnířek českých, které se od počátku českého národa do dneška v literatuře objevily; jde spíše o básnířky, které nás osobně nějakým způsobem hluboce zaujaly.

Inspirací nám byla výstava světových umělkyně v anglickém Manchesteru v létě 2005, kniha *Ženy v umění* (2004), kterou uspořádala Uta Grosenická i Revue Labyrint se stejným názvem: *Ženy v umění* (č. 1-2, 1997).

Inspirativně vycházíme z děl: *O tzv. nesmrtelnosti díla básnického* F. X. Šaldy, *Nenáviděné řemeslo* Jiřího Opelíka, *Interpretace básní* Zdeňka Kožmína, *Sebeuvědomění poezie* Přemysla Blažíčka aj. podnětných knih o poezii.

V naší práci nám jde především o přímý kontakt s básní, a právě z tohoto důvodu je zde tolik ukázek z tvorby jednotlivých básnířek. Chceme prostřednictvím jejich tvorby přiblížit jejich svět.

Nebo - kde jinde se pozná žena, než tam, kde něco tvoří? Kam kráčí? Co ji obklopuje? Pronásleduje? Inspiruje? Pro co žije? A o čem píše?

V našem zrcadle stojí žena-básnířka. Skrze její texty pronikeme k její duši.

2. První české básnířky

Za předchůdkyně prvních, výrazných českých básnířek - Elišky Krásnohorské a Irmy Geisslové - jsou považovány: M. D. Rettigová, K. N. Slovanka, Marie Čadská, Marie Pospíšilová, Anna Hlavsová, Anna Vlastimila Růžičková a Bohuslava Rajská. Nepřehlédnutelná je rovněž tvorba lyricky naladěné Terezy Dubrovské a také básnířky silného a laskavého srdce Růženy Svobodové.

2.1. Eliška Krásnohorská

Není pochyb o tom, že to byla právě **Eliška Krásnohorská** (*1847-1926) – naše první česká básnířka. Své verše publikovala v Hálkově Lumíru už od svých šestnácti let. „*Brzy začala Krásnohorská pokoušeti se v poesii... Již roku 1871 vyšla básnická prvotina mladé nevšedně talentované básnířky...*“.¹

Báseň Splnění je z její první sbírky **Z máje žití** (1871), kterou věnovala spisovatelce Karolíně Světlé.

Já velím jaru, aby rozkvétalo –
i rozžehá se léto nádherné;
dím nebi, hvězdu by mi zřítí dalo,
a zaplanou hvězd roje bezměrné.

Já volám v háje, aby zazvučely,
a probouzí se píseň slavíka;
tvé oči líbám, by se otevřely –
a celé nebe se mi odmyká.²

O dva roky později vydává sbírku přírodní lyriky: **Ze Šumavy** (1873), ke které ji inspiroval pobyt mezi tamními lidmi, a vlastně celá tato sbírka čerpá z pramenů skutečnosti.

Třetí sbírka **K slovanskému jihu** (1880) je ve své podstatě vyjádřením lásky k Slovanstvu, neboť slovanský jih byl Krásnohorské velmi blízký, o čemž vypovídá i ukázka z básně Černoohorská kolébavka:

---

¹ URBAN J.F. *České ženy. Díl I.* Nymburk : Hrnčír, 1922. s. 34

² VLAŠÍNOVÁ, D. *Eliška Krásnohorská.* 1. vyd. Praha : Melantrich, 1987. s. 216